
ДИСКУРСОЛОГІЯ

DOI: 10.32626/2309-7086.2024-21.194-207
УДК 811.161.2+811.111]’373.23’276.373.611

Ярослава Григошкіна

ORCID: 0000-0003-2180-0800

*кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри теорії і практики перекладу,*

Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОМПОЗИТИ З VIP НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Результати порівняльного аналізу семантики VIP-комполитів української та англійської мов підкреслюють вплив соціально-економічних факторів на функціонування таких комполитів у медійному дискурсі. Обидві мови переважно містять найменування, пов’язані з соціальним статусом, професією та родиною. Висока частотність VIP-найменувань свідчить про престижність цього статусу в українському суспільстві, тоді як англійська мова частіше використовує ввічливі форми звертання в комерційному контексті.

Ключові слова: комполит, VIP, графема, аббревіація, семантика, функційне навантаження, медійний дискурс.

Постановка проблеми. В умовах поглиблення міжкультурної комунікації, інтенсифікації економічного, політичного й міжкультурного обміну між представниками германської й слов’янської мовної спільноти, насамперед через контакт англійської й української мов, особливого значення набувають порівняльні студії з фонетики, лексикології й граматики. Як домінуюча мова міжнародного спілкування, англійська (далі для прикладів – англ.) стає джерелом запозичення нових лексичних одиниць, у тому числі термінів та аббревіатур, впливає на розвиток значення лексем, що «адаптувалися» й вже функціонують у мові. Однією з аббревіатур, що увійшла в повсякденний обіг українців, є запо-

зичена з англійської *VIP*. За цим скороченням шляхом калькування проникли поняття на кшталт *VIP-service* – англ. *VIP-service / VIP service*, *VIP-місце* – англ. *VIP-seat / VIP seat*, *VIP-кімната* – англ. *VIP-room / VIP room*, *VIP-ставлення* – англ. *VIP treatment*, що в українській мові досі розглядаються як кальки.

Широке застосування лексеми *VIP* як складника композитів у культурній, політичній сферах, мас-медіа і бізнесі обумовлює необхідність комплексного дослідження його похідних у порівняльному аспекті. Аналіз дериватів з даним компонентом дозволяє простежити, як мовні новоутворення відображають динаміку соціальних трансформацій та еволюцію соціокультурних реалій. Вивчення композитів, до складу яких входить *VIP*, дозволяє виявити особливості адаптації англійських абrevіатур у царині української мови і розкрити механізм мовного запозичення. Порівняльне дослідження композитів зі складником *VIP* в українській та англійській мовах сприяє глибшому розумінню відмінностей у мовних системах, виявленню їх динаміки, прогнозуванню способів утворення неологізмів, що актуально для перекладознавства, термінознавства, лексикографії.

Наукова новизна порівняльного дослідження композитів з елементом *VIP* в українській й англійській мовах полягає у здійсненні семантичної класифікації у межах лексико-семантичної групи «Найменування людини», виявленні лінгвокультурних особливостей, підкріплених даними мовних корпусів, висвітленні процесів калькування й адаптації англійськомовних елементів у контексті української мовної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Д. Христіанто розглядає роль слова як важливого складника мови, зокрема складних слів, утворених шляхом поєднання лексичних одиниць, завдяки яким вони набули нового значення. У дослідженні виокремлені типи англійських композитів, зокрема ендеоцентричні, ексцентричні і копулятивні, представлені результати основоскладання: іменникові, дієслівні та прикметникові складні слова, які автор називає лексичними категоріями (замість частин мови) [14, с.27, 35].

На основі теоретичних концепцій Плага (2002), Жамета (2009) та Алджіо (1977) були досліджені механізми словотворення нових слів інтернет-дискурсу ЗМІ в англійській мові, в якій абrevіатури за допомогою афікації та закріпленню у мові можуть перетворюватися на «справжні» слова. Отримані дані підтверджують продуктивність таких механізмів, як абrevіація (у межах якої – англ. *clipping* ‘скорочення’) та словоскладання (англ. *blending* ‘злиття скорочених форм інших слів’). Автор виявляє різноманітні стратегії словотворення, включаючи використання нестандартних орфографічних моделей (числових компонентів) і тенденцію до переосмислення, використання метафор [15].

Вивчаючи механізм підсилення мовних одиниць через парадигматичні асоціації, вчені довели, що частота їх вживання, послідовність звуків та розмір фонемних сімей посилюють ці асоціації та активують спільні нейронні шляхи. Була запропонована модель, яка пояснює, як ці асоціації впливають на вимову та сприйняття мови, особливо в контексті складних слів [12]. На основі двоморфемних і одноморфемних іменників були досліджені нейронні механізми поєднання морфем при розпізнаванні складних слів англійської мови з використанням магнітоенцефалографії (MEG). Двоетапний процес розпізнавання композитів починається з ранньої морфемної декомпозиції, що не залежить від значення слова, і переходить до наступного етапу композиції, що визначається семантикою слова. Визначено, що на процес активації зон мозку впливають складність слова та семантична прозорість, ліва передня скронева кора

(LATL) посідає ключове місце в комбінуванні морфем, особливо для «семантично прозорих» поєднань. Результати роботи підтверджують значущість семантичної інформації при комбінуванні морфем, особливо коли їх поєднання чітко передає значення слова [13, с.6-7].

Процеси словотворення вивчали чимало дослідників як на матеріалі української мови, так й англійської [2-5; 7-10]. Формування словотвірної системи зумовлено двома факторами: необхідністю в нових позначеннях та поповненні лексичного складу мови, а також потребою в узгодженні форми і змісту похідних найменувань з їх синтаксичними ролями (цитата за [2, с.92]). Підкреслюючи аналітичний характер мови, особливе місце в англійському словотворенні відводять конверсії, основоскладанню, яке вважається найпродуктивнішим [1, с.20, 23]. За наявності «логічного обґрунтування» різні частини мови можуть виступати компонентами складного слова – композита, що вирізняється семантичною «цілісністю» та граматичною незалежністю (цитата за [1, с.23]). У цьому дослідженні проаналізовані композити, до складу яких входить англійський іменник – аббревіатура *VIP*.

Корпусні дослідження на матеріалі однієї мови або в порівняльному аспекті за даними двох, трьох мов стають все більш популярними як у царині лінгвістики, так і методики викладання іноземної або рідної мови, а також у перекладознавстві. Корпусна лінгвістика відкриває можливість виявити лексичні, граматичні (морфологічні, синтаксичні), фонологічні особливості мов, що аналізуються, дозволяє виявити ступінь поширеності того чи іншого явища та його функціонування в текстах обраного дискурсу. Для обґрунтування положень роботи застосовані дані мовних корпусів enTenTen21 та ГРАК-17 [enTenTen; ГРАК].

Об’єкт дослідження – українськомовні й англійськомовні композити з компонентом *VIP*.

Предметом дослідження є семантика композитів з компонентом *VIP*, що відносяться до лексико-семантичної групи (далі – ЛСГ) «Найменування людини».

Метою роботи є порівняльний аналіз семантики лексем із компонентом *VIP* в українській та англійській мовах. Для досягнення поставленої мети необхідно реалізувати наступні завдання:

- 1) сформувати апарат дослідження з лексем-композитів, що відповідають критерію відбору (див. нижче), для української й англійської мов;
- 2) провести семантичну класифікацію українських композитів з *VIP* у межах ЛСГ «Найменування людини»;
- 3) порівняти виявлені в українській мові семантичні типи з такими в англійській мові;
- 4) з’ясувати спільне й відмінне у семантиці відповідників.

У роботі застосовані **методи** аналізу та синтезу, описовий, зіставний, метод компонентного аналізу, перекладацький аналіз, метод статистичного аналізу.

Критерієм відбору матеріалу дослідження є наявність певної семи – інваріантної ознаки «людина» в семантиці композитів з *VIP*, перелік яких був вилучений із мовних корпусів ГРАК-17 та enTenTen21. Як компонент складеного слова (далі – композиту) *VIP* в обох мовах вживається досить часто. Це підтвердилося результатом запиту мовою CQL за формулою: [lemma="*.vip.*"] у корпусі ГРАК-17 – для української мови (загальна кількість слововживань – 505), а також в enTenTen21 – для англійської CQL [lc="vip"] виявлено 295,484 слововживань.

При відборі матеріалу дослідження важлива не лише семантика, а й структура аналізованих одиниць. В українській мові, як і польській, композитами вважають одиниці зі структурою слова, що пишуться разом або через дефіс; якщо ж дві основи пишуться окремо, такі одиниці відносять до словосполучень, які не залучені до цього дослідження. Як у слов'янських мовах, німецькі композити мають аналогічну структуру. Складніше визначити композити в англійській мові, для їх визначення допомагають такі критерії, як орфографія та наголос [11, с.61-62]. Деякі композити англійської мови пишуться разом, деякі – через дефіс, і є частина, що пишеться окремо. Через відсутність послідовності у правописі складних слів в англійській мові орфографію не можна вважати універсальним або достовірним критерієм відбору композитів [11, с.62]. Деякі традиційні критерії, такі, як вільне вживання форми множини (free pluralisation) чи композитність (compositionality), хоча й частково корисні для розрізнення складних слів та висловлювань, також не є достатньо надійними [11, с.80]. Найбільш перспективним для англійської мови вважається критерій «суміжності» (adjacency), де у розробленій типології критеріїв їй відведене почесне перше місце. Також сюди відносяться референційність, вільне множення правого елемента, композитність, наголос, координація, модифікація, еліipsis, орфографія, заміна другого елемента на проксі-форму (Referentiality, Free-pluralisation of the right element, Compositionality, Stress, Coordination, Modification, Ellipsis, Orthography, Replacement of the second element by a pro-form) [11, с.81-82]. Незважаючи на запропоновані критерії розмежування композитів від словосполучень у германських мовах, питання досі лишається дискусійним для порівняльного й типологічного дослідження на матеріалі різноструктурних мов.

Виклад основного змісту. Для укладання списку апарату дослідження була застосована функція Wordlist в обох корпусах, зокрема у простому пошуку (basic) за умови «containing *vip*» знайдено більше 1324 найменувань в українській мові, серед яких є невідповідні критерію пошуку лексеми *vipera* (марка мопеду), *Vipiemme* (назва компанії), *viper* (гадюка). Матеріал аналізу обмежений виключенням таких слів, як *vipera*, *vipiemme*, *viper*, що містять зовсім інші семи у своєму значенні. Пошукові параметри зменшені до мінімальної кількості – показника 0, щоб охопити весь перелік композитів, навіть з одиначною частотністю вживання. Першочерговим критерієм відбору лексем для формування ЛСГ «Найменування людини» є наявність інваріантної ознаки «особа» (на основі тлумачення у ВТССУМ), а також *VIP* як обов'язковий елемент відібраних лексичних одиниць, можна говорити про уточнення назви ЛСГ, зокрема «Найменування вельмишановної людини». Таким чином, з результатів пошуку виключені усі іменники, позбавлені ознак *особа* та *велика повага* (гідний великої пошани, який користується повагою, сповнений гідності: *поважний*, *вельмишановний* (за ВТССУМ)).

З 5182 виявлених прикладів з компонентом *VIP* у корпусі ГРАК-17 є найбільша кількість (889) вживань *VIP* як окремої лексеми, отже, це – ядро ЛСГ «Найменування вельмишановної людини», і 362 приклади з *viper* (коренева основа з іншим значенням). Таким чином, замість 173 одиниць лишається 171 похідна від основи *VIP*, серед яких за структурою на основі морфемного аналізу відібрані композити, а на основі компонентного аналізу визначені одиниці дослідження з семою «людина». Ця інваріантна ознака є спільною для усіх лексем ЛСГ «Найменування (вельмишановної) людини», натомість диференційні ознаки та їх поєднання створюють унікальність лексеми у межах цієї ЛСГ. Наприклад, у значенні укр. *VIP-дама* виокремлені такі інваріантна (1) і

три диференційні ознаки (2-4): сема «важлива людина», сема «жіноча стаття» (ця і наступні є диференційними ознаками), сема «наявність сімейного статусу – заміжня», сема «шляхетне походження» (застаріле), у розмовній мові актуалізується сема «танцювати в парі з чоловіком» (СУМ).

Англійським відповідником є лексема *milady* 'жінка з аристократичним походженням або високим соціальним становищем' [Merriam Webster], 'континентальний титул, що використовується для позначення англійської жінки благородного походження' [Collins], що утворено від *lady* 'дама'. Відповідного композиту з *VIP* в англійській не виявлено. Натомість англ. *vip-client* – укр. *Він-клієнт*, *віп-клієнт* є повноцінними відповідниками при двосторонньому перекладі з англійської – українською (і навпаки). Функціонування в українській мові двох варіантів зумовлено різним регістром – формальним (із транслітерацією першого компонента і фіксацією у словнику СУМ) і неформальним (збережена основа *віп* у медійному дискурсі).

У ГРАК-17 виявлено два варіанти написання композиту з *VIP*: за орфографічними правилами та із зайвим пробілом після *VIP*-. За формулою CQL [c="vip-"] у функції Concordance виявлено 309 прикладів, що майоритарно для випадковості або невігластва автора публікації. Наприклад, укр. *А потім усе повертається на круги свої : VIP- «паркуни» як порушували, так і далі порушують правила* [ГРАК-17, doc 8003 2016]; *Реконструкція торкнулася Західної трибуни стадіону в зонах медіа та VIP- глядачів*, а також місць для людей з обмеженими можливостями [ГРАК-17, doc#54420 2012]; *Наприклад, на існування VIP- користувачів, яким дозволено порушувати правила і не отримувати за це бан* [ГРАК-17: doc#8694]. Правильний правопис передає, без зайвого інтервала між основами композиту з *VIP*, однак «зайвий інтервал» в деяких випадках автори ставлять навмисно для графічного оформлення, увиразнення тексту, особливо при утворенні okazionalizmів з надбудовами у структурі слова: 1) «Українська правда» оприлюднила повний список *VIP-«дачників»* з «пропискою» у Кончі та Пуці (всього – 85 душ) [ГРАК-17: doc#16512 2011]; 2) У Дніпрі прокоментували інформацію про підготовку госпітально для *VIP- коронавірусних*. У Дніпропетровській облраді зазначили, що в області ніде немає поняття *ВІП-осіб* [ГРАК-17: doc#18458 2020]; 3) Чи, може, це святі моці, які задекларував нардеп Лозовий, так чудодійно особистий капітал *VIP-«радикалів»* примножують [ГРАК-17: doc#8003 2016]. Тенденція до виокремленого пробілом написання зберігається дотепер і свідчить про задум автора відрізнитися, дистанціюватися графічно в письмовому мовленні.

В англійськомовному корпусі enTenTen21 знайдено більше 20 тисяч слів з коренем *VIP* різної частиномовної приналежності, тому тут пошук був додатково уточнений вибором лише іменників (noun), що склало 13580 різновидів назв із загальною чисельністю вживання 623453. Більшість похідних з компонентом *VIP* у корпусі enTenTen21 не задовольняють вимогам пошуку через відсутність сем «особа», «гідний пошани», різниця у структурі одиниць дослідження (в англійській – словосполучення, в українській – композит) призвела до суттєвої різниці в кількісному наповненні семантичних типів композитів з *VIP* (див. п. 3.3).

Компонентний аналіз лексичного значення з виокремленням диференційних ознак дозволив класифікувати українські композити з *VIP* за такими семантичними типами:

- 1) загальні й колективні найменування (*VIP-публіка*, *VIP-група*, *VIP-клієнтура*, *VIP-люди*);

- 2) найменування VIP-осіб за професійною ознакою (*VIP-водій, VIP-лікар, VIP-дизайнер, VIP-тренер, VIP-урядовець, VIP-дегустатор*);
- 3) найменування за родинними стосунками (*VIP-чачо, VIP-бабуся, VIP-дитина, VIP-дружина, VIP-невістка*);
- 4) найменування за локальною ознакою, зокрема місцем проживання або походження (*VIP-кияни, VIP-одесити, VIP-донецькі, VIP-українці*);
- 5) найменування за вподобаннями (*VIP-модниця, VIP-байкер, VIP-мандрівник, VIP-читач*);
- 6) найменування за соціально-економічною ознакою, певними суспільними відносинами (*VIP-клієнт, VIP-в'язень, VIP-пенсіонер, VIP-порушник, VIP-втікач, VIP-біженець, VIP-безробітний*);
- 7) найменування за гендерною ознакою, де простежується приналежність до жіночої або чоловічої статі (*VIP-кавалер, VIP-дівчина, VIP-леді, VIP-іменинник, VIP-клієнтка, VIP-пацієнт, VIP-пацієнтка*).

При з'ясуванні семантичних типів лексем, які належать до лексико-семантичної групи «Найменування вельмишановної людини», до уваги бралися їх лексико-семантичні варіанти (ЛСВ), оскільки один і той же композит може мати декілька диференційних ознак і, таким чином, може входити до складу різних семантичних типів. Наприклад, композити *VIP-школяр, VIP-першокласник* мають семи вік та соціально-економічні відносини, що дозволяє залучати їх ЛСВ до двох семантичних типів. Кількісні показники українськомовних композитів з *VIP-* у лексико-семантичній групі «Найменування людини» подані в таблиці 1.

Таблиця 1

Семантичні типи найменувань людини з компонентом VIP в українській мові та їх частотність у медійному дискурсі

№	Типи композитів	Кількість ЛСВ	Частотність вживання лексем
	Найменування за соціально-економічною ознакою	87 (37,8%)	952
	Найменування за професійною ознакою	34 (14,7%)	58
	Найменування за родинною ознакою	33 (14,3%)	96
	Найменування за гендерною ознакою	27 (11,7%)	50
	Найменування за вподобаннями	19 (8,2%)	44
	Найменування за локальною ознакою	12 (5,2%)	30
	Загальні й колективні найменування	11 (4,7%)	559
	Найменування за віковою ознакою	8 (3,4%)	18
	Разом	230 (100%)	1807

За даними таблиці 1 найменування за соціально-економічною ознакою налічують найбільше ЛСВ (37,8%) та мають найвищу частотність вживання в українськомовному медійному дискурсі (952 одиниці), де лексемам *VIP-гість* та *VIP-клієнт* належить 412 і 200 слововживань відповідно. Найменш чисельним є тип найменувань за віковою ознакою (3,4%). Мало представлений тип загальних і колективних найменувань (всього 11 ЛСВ) виявився надзвичайно популярним у текстах мас-медіа – 559 одиниць, серед яких найчастіше зустрічається лексема *VIP-персона* (448 одиниць). На частку синонімічного найменування серед загальних і колективних *VIP-особа* припадає всього 66 словов-

живань. Третє місце за частотністю вживання в текстах медійного дискурсу посідає тип найменувань за родинною ознакою (96 одиниць), представлений 33 ЛСВ, що підтверджує вагомість сімейних стосунків у житті непересічних українців, які більшою мірою виявляють свій статус у соціально-економічній сфері (за показниками найрізноманітнішого семантичного типу в таблиці 1 – найменувань за соціально-економічними ознаками). Дослідження дериватів з лексемою *VIP* виявило, що вони не лише називають явища, але й виконують експресивну функцію, відображаючи ставлення мовців до *VIP-персон*, наприклад, *VIP-тіло*, *VIP-сімейка*, *VIP-бідолаха* (іронічне, зневажливе); *VIP-донечка*, *VIP-діточки* (ласкаво-пестливе).

Аналіз семантики композитів з *VIP* в англійськомовному медійному дискурсі виявив суттєві відмінності в порівнянні з українськомовним. З'ясовано, що в українській мові набагато більше лексем (та їх ЛСВ), які входять до ЛСГ «Найменування (вельмишановної) людини», ніж в англійській, по-перше, завдяки активному використанню афіксів для утворення ласкаво-пестливих, іронічних назв та осіб жіночої статі (наприклад, укр. *VIP-шахрайка*, *VIP-жонатик*, *VIP-донечка*). По-друге, завдяки сприйняттю таких лексичних одиниць як модних, престижних, статусних. По-третє, схильністю мовців до хизування та демонстрації значущості або обізнаності у чомусь винятковому, в-четвертих, підкресленням дистанції між масами і поважними особами, представленням *VIP-осіб* в українському лінгвопросторі як незвичайних, таких, що викликають зацікавленість цільової аудиторії.

На основі компонентного аналізу семантики іменників з компонентом *VIP* у медійному дискурсі на основі корпусу enTenTen21 (станом на листопад 2024 року) були розмежовані англійські композити ЛСГ «Найменування (вельмишановної) людини» за наступними семантичними типами:

- 1) загальні й колективні найменування: англ. *VIP-people* (1 приклад з графемою та 167 без графеми: *VIP people*), *VIP-group* (2 приклади з графемою на противагу бездефісному варіанту *VIP group* у 454 реченнях); у корпусі виявлені варіанти виключно з бездефісним написанням *VIP public* (12), *VIP clientele* (109);
- 2) найменування *VIP-осіб* за професійною ознакою: англ. *VIP-driver* ‘VIP-водій’ (1 з графемою та 83 *VIP driver* – без дефіса), наразі графічно відокремлені: *VIP doctor* ‘VIP-лікар’ (9), *VIP designer* ‘VIP-дизайнер’ (18), *VIP trainer* ‘VIP-тренер’ (4), *VIP government official* ‘VIP-урядовець’ (2), *VIP taster* ‘VIP-дегустатор’ (8);
- 3) найменування за соціально-економічною ознакою, певними суспільними відносинами: англ. *VIP-client* ‘VIP-клієнт’ – 23 приклади з графемою та 1459 з бездефісним написанням; *VIP-prisoner* ‘VIP-в’язень’ – 2 з графемою та 64 без дефіса *VIP prisoner*; *VIP-tourist* ‘VIP-турист’ – 5 з графемою та 33 – без неї (*VIP tourist*); *VIP-patient* ‘VIP-пацієнт’ – лише 1 з графемою та 131 без неї *VIP patient*. Низка назв в англійській мові орфографічно подається без дефісу, як словосполучення, зокрема англ. *VIP offender* ‘VIP-порушник’ – 2, *VIP fugitive* ‘VIP-втікач’ – 1, *VIP refugee* ‘VIP-біженець’ – 2;
- 4) найменування за гендерною ознакою: англ. *VIP-lady* ‘VIP-леді’ – 1, *VIP-man* – 23. Частіше вживається бездефісне написання в текстах медійного дискурсу, ніж композити (з графемою -), наприклад, англ. *VIP gentleman* ‘VIP-джентельмен’ – 52, *VIP wife* ‘VIP-дружина’ – 8.

Найменування за соціально-економічною ознакою виявилися найбільш поширеними в англійському дискурсі, друге за чисельністю місце по-

сідає тип за гендерною ознакою, потім – загальні й колективні найменування. Непопулярним є підвищення статусу професії за допомогою додавання основи *VIP-* в англійській (на відміну від української мови, див. табл. 1).

Не зафіксовано наразі найменувань-відповідників в англійській мові на кшталт укр. *VIP-пенсіонер*, *VIP-байкер*, *VIP-дядя*, *VIP-безробітний*. Представники цих соціальних категорій та родичів серед ЛСГ поважних осіб є унікальними для українського лінгвопростору.

Найменування за родинними стосунками в англійському медійному дискурсі орфографічно представлені без графеми «дефіс», як словосполучення: *VIP kid* ‘VIP-чад’ – 64 приклади, *VIP mother* ‘VIP-мати’ – 7, *VIP husband* ‘VIP-чоловік’ – 5, *VIP bride* ‘VIP-наречена’ – 11), тоді як в українській мові – вони є композитами та пишуться через дефіс. Найменування за вподобаннями також в англійській мові пишуться без графеми «дефіс», роздільно: *VIP fashionista* ‘VIP-модниця’ – 1, *VIP traveller* ‘VIP-мандрівник’ – 36, *VIP reader* ‘VIP-читач’ – 50.

Кількість семантичних типів композитів з *VIP* в англійській мові менша у порівнянні з українською мовою у межах ЛСГ «Найменування (вельмишановної) людини». По-перше, відсутні найменування за локальною ознакою (в українській мові назви українських міст входять до структури композиції такого типу, див. п. 3.3). По-друге, маловживані найменування за гендерною ознакою, наприклад, виявлений лише 1 випадок англ. *VIP-lady: Nell Carter the VIP-lady has finished her longest lunch since years with her old friend* [enTenTen21: cybercom.net]. Англійський композит *VIP-man* вжито у 23 випадках, натомість його еквівалент укр. *VIP-чоловік* зустрічається лише раз в українському лінгвопросторі, де спостерігається тенденція до уточнення характеристик людини, наданні їй конкретних рис замість вживання нейтральних загальних найменувань. Концепція надважливої людини (англ. *VIP-man*) в англійській лінгвокультурі пов’язана з сучасними дослідженням і проєктами у сфері медицини і біології щодо створення віртуальних пацієнтів, чого не знайдено в українському медійному дискурсі. Приклад з науково-популярної публікації: «*The 4-D VIP-Man will allow doctors and medical physicists to accurately predict and monitor these anatomical changes to provide the most effective treatment possible at any given time*,» *Xu said* [enTenTen21: biologynews.net]. Саме в цьому науковому контексті англ. *VIP-man* графічно оформлено через дефіс, як композит, і, навпаки, в розмовно-побутовому стилі зустрічається відокремлений правопис у якості англ. *VIP man* (31 приклад, серед яких 14 стосуються пропозицій ескортниць). Приклад розмовного стилю: *You stood there like the VIP man, amused by my fear* [enTenTen21: scroll.in]. Отже, графічне оформлення композиції за допомогою пунктуаційного знака може бути вирішальним у віднесенні лексичної одиниці до того чи іншого стилю.

За даними мовних корпусів з’ясовано, що в англійськомовному медійному дискурсі більше 90% випадків вживання сполуки англ. *VIP gentleman* пов’язані з ескорт-послугами. Причиною тому є поширеність англійської мови як міжнародної та її масове використання на сайтах далеко за межами Європи, а також попит на певні послуги серед туристів і необхідність висвітлення цих сервісів. Увагу привертає той факт, що у контексті ескорт-послуг використовується лексема англ. *gentleman*, яка перекладається українською як калька *джентльмен* – 1) «... особа аристократичного походження», 2) «шанобливе звертання до чоловіка» [ВТССУМ]. Англійська лінгвокультура передбачає ставлення до чоловіка з повагою, що також підкріплює

ється 52 прикладами переважно у формі множини *VIP gentleman* (лише тричі лексема зустрічається у формі однини).

Третьою особливістю, що зумовлює меншу кількість одиниць аналізованої ЛСГ в англійській мові, є відсутність в англійському корпусі певних найменувань за компонентом *VIP* за віковою ознакою (на кшталт укр. *VIP-старець*, *VIP-першокласник*, *VIP-школяр*), що демонструє більш рівномірний соціальний розподіл населення, ніж в українській лінгвокультурі, повагу до людей літнього віку.

Таким чином, вагомою причиною нерівномірної кількості досліджуваних одиниць в обох мовах є морфемна будова слова: лексемам-комполітатам в українській мові (переважно з написанням через графему «дефіс») часто відповідають словосполучення в англійській. Наприклад, частотність вживання комполітата англ. *VIP-guest* дорівнює 16 одиницям в англійськомовному медійному дискурсі (в українськомовному – 411 для комполітата укр. *VIP-гість*), натомість з бездефісним написанням у якості словосполучення англ. *VIP guest* виявлено 6145 разів у корпусі enTenTen21, що дає підставу дотримуватися його відокремленого написання. Деякі лексичні одиниці в англійській мові можуть взагалі не вважатися за комполітати, наприклад, англ. *VIP clientele* «VIP-клієнтура» не має варіанта з дефісним написанням, а лише роздільне зі 109 випадками використання в медійних текстах, наприклад, англ. *In response to demand from celebrity and VIP clientele, Valvo launched his Couture collection in 1998* [enTenTen21: sfluxe.net].

Найпоширеніший в українській мові комполітат з *VIP* – *VIP-персона* (див. п. 3.2) є калькою з англійської і перекладається одним скороченням *VIP* [ві ай пі] (виступає ініціальною аббревіатурою для англійської мови). У лексемі англ. *VIP-person* спостерігається тавтологія (по-перше, у скороченні «very important person» вже міститься ключовий іменник *person*, по-друге, наступна частина комполітата знову *person*); у корпусі enTenTen21 англ. *VIP-person* зустрічається лише 11 разів, причому тричі – на англійськомовній версії слов'янських сайтів. Наприклад, *VIP-persons of the world scale usually have a rest in the United Arab Emirates, like politicians, businessmen, sports stars and show-biz persons* [enTenTen21: luxemag.org]. Отже, відмінність у походженні лексем, пошук найбільш точного еквівалента при перекладі зумовлюють різницю в кількісній наповненості семантичних типів в українській й англійській мовах.

Висновки. Як зазначають Бауер (1998) та Плаг (2006), чітке розмежування між комполітатами та фразами в англійській мові є проблематичним (цитата за [11, с.80]). Тим не менш, можливе проведення порівняльного аналізу мов із різними структурами.

Орфографія може слугувати підставою для розрізнення комполітів від словосполучень, проте не є надійною для англійської мови, ці критерії ще уточнюються. В англійській мові на матеріалі комполітів ЛСГ «Найменування людини», до складу яких входить ініціальна аббревіатура *VIP* (див. п. 3.4.), виявлена тенденція до уникання графеми «дефіс» (за даними корпусу enTenTen21). Натомість частини найменування на позначення людини частіше пишуться окремо, як словосполучення, а не комполіт.

На основі семантичного аналізу *VIP-комполітів* ЛСГ «Найменування велимишановної людини» визначено, що спільними семантичними типами аналізованих лексем в українській й англійській мовах є найменування за соціально-економічною, професійною, родинною ознакою та загальні найменування. Малочисельними за кількістю ЛСВ в обох мовах є загальні й колективні найменування, а також найменування за вподобаннями й сферою інтер-

есів в українській мові. Соціально-економічним відношенням відведена життєво значуща роль, що підтверджено найвищою частотністю вживання в медійному дискурсі.

У межах української ЛСГ «Найменування людини» з компонентом *VIP* виявлено найбільше ЛСВ за соціально-економічною ознакою (37,8%) та їх високу частотність (952 вживання) у медійному дискурсі, зокрема лексеми *VIP-гість* (412 одиниць) та *VIP-клієнт* (200 одиниць). Найменш чисельними в українській мові є найменування за віковою ознакою (3,4%), загальні і колективні найменування, які, незважаючи на малу кількість (11 ЛСВ), дуже популярні (559 прикладів у медійних текстах), серед них лексема *VIP-персона* зустрічається 448 разів (див. табл. 1). Тип найменувань за родиною ознакою посідає третє місце за частотністю (96 ЛСВ), що підтверджує важливість родинних стосунків для статусних українців, хоча композити з соціально-економічними ознаками є найбільш поширеними в українській мові (див. п. 3.2).

Аналіз семантики композитів з *VIP* в англійському й українському медійному дискурсі виявив суттєві відмінності. В українській мові значно більше лексем, що належать до ЛСГ «Найменування людини» з компонентом *VIP*-, зокрема завдяки активному використанню афіксів для створення ласкаво-пестливих та іронічних форм, позначення осіб жіночої статі (наприклад, *VIP-шахрайка*, *VIP-донечка*). Це зумовлено також сприйняттям таких лексем як модних і престижних, прагненням мовців демонструвати свою обізнаність і значущість, а також підкресленням дистанції між масами та *VIP*-особами, які викликають зацікавленість публіки (див. п. 3.3).

Пропонована робота відкриває нові перспективи для усвідомлення міжмовної і міжкультурної взаємодії, для глибшого вивчення мовних змін, спричинених інтернаціоналізацією термінології на сучасному етапі. Відсутні в англійському лінгвопросторі композитні найменування за віковою й локальною ознаками. Найпопулярніше в медійному дискурсі укр. *VIP-персона* (від англ. *VIP-person* перекладаємо калькуванням в українській мові) значно випереджає синонімічне найменування укр. *VIP-особа*, їх еквівалент в англійській *VIP-person* майже не використовується, бо стає стилістично маркованим завдяки прийому тавтології. В англійській лінгвокультурі прийнято демонструвати шанобливе ставлення до чоловіка, навіть якщо йдеться про специфічні послуги, при описі яких використовується форма англ. *VIP-gentleman* (див. п. 3.4).

Суттєва різниця у кількості одиниць дослідження зумовлена низкою чинників (див. п. 3.4), зокрема відсутністю найменувань з семами місця та віку, наявними в українській мові, недостатньою увагою до гендерного розмежування іменників, відмінністю у граматичній будові слів, акцентом на різні аспекти особистих стосунків, необхідністю стилістичного маркування українських найменувань для підкреслення провідної риси людини або досягнення комічного ефекту.

У межах лексико-семантичної групи «Найменування людини» скорочення *VIP* виводиться як ініціальна аббревіатура у складі композитів англійської мови та як акронім – у композитах української мови.

Перспективою дослідження є: з'ясування ролі лінгвокультурних чинників, що впливають на частотність використання композитів із *VIP* у медійних текстах; виокремлення структурних типів українських композитів у межах ЛСГ «Найменування (вельмишановної) людини»; переклад українських найменувань на позначення людини за локальною ознакою; аналіз стилістичних особливостей лексем цієї ЛСГ на матеріалі двох мов і, нарешті, подальше по-

реосмислення назви групи з урахуванням частотності використання і семантики загальних найменувань на позначення людини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бойчук М.І. Конверсивні та композитні моделі творення релігійної лексики в англійській мові. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Германістика та міжкультурна комунікація*. 2021, Вип. 1. С. 19-25. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2021-1-3>.
2. Грещук В., Грещук О. Словотвір і текст: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. університет імені Василя Стефаника, 2022. 233 с.
3. Грещук В. Відантропонімний словотвір у сучасній українській мові. *Лінгвістичні студії*, 2021, Вип. 41. С. 18-24. URL: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2021.41.2>.
4. Денисовець І. Становлення та розвиток термінів на означення способів словотворення в українській дериватології. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022, Вип. 56. Т. 4. С. 33-39. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-4-6>.
5. Єнікєєва С.М. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект (на матеріалі новоутворень кінця XX – початку XXI століть): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Київ, 2011. 32 с.
6. Кучменко М., Козоріз І. Шляхи творення термінів галузі архітектури та будівництва в англійській мові. *Молодий вчений*. 2024. Вип. 4 (128). С. 60-63. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-4-128-8>.
7. Мизин Т.О. Слова-композиції в термінології підмови географії (на матеріалі англійської мови). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2016. Вип. 61. С. 104-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2016_61_43.
8. Пестушко А.В., Гончарова В.Б. Дослідження типології морфем в англійській та українській мовах. *Нова філологія*. 2021. Вип. 82. С. 205-209. URL: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-33>.
9. Токарчук В.А. Номінативне гніздо слова *hand / рука*: словотвірний та перекладацький аспекти. *Закарпатські філологічні студії / редкол.: І.М. Зимомря (голов. ред.), М.М. Палінчак, Ю.М. Бідзіля та ін. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. Вип. 17. С. 66-70. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/17/part_2/15.pdf.*
10. Фецько І. Суфіксація як продуктивний спосіб творення термінів музейної справи. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2015. Вип. 817. С. 82-86.
11. Altakhaineh A.R.M. What is a compound? The main criteria for compoundhood. *ExELL (Explorations in English Language and Linguistics)*. 2016. Vol. 4(1). P. 58-86. URL: <https://doi.org/10.1515/exell-2017-0007>.
12. Bell M.J., Ben Hedia S., Plag I. How morphological structure affects phonetic realisation in English compound nouns. *Morphology*. 2021. Issue 31. P. 87-120. URL: <https://doi.org/10.1007/s11525-020-09346-6>.
13. Brooks T.L., Cid de Garcia D. Evidence for morphological composition in compound words using MEG. *Frontiers in Human Neuroscience*. 2015. Vol. 9. URL: <https://doi.org/10.3389/fnhum.2015.00215>.
14. Christianto D. Compound words in English. *LLT Journal: A Journal on Language and Language Teaching*. 2020. Vol. 23. № 1. P. 27-36. URL: <https://doi.org/10.24071/llt.v23i1.2030>.
15. Moehkardi R.R. Patterns and Meanings of English Words Through Word Formation Processes of Acronyms, Clipping, Compound and Blending Found in Internet-Based Media. *Humaniora*. 2017. Vol. 28. P. 324-338. URL: <https://doi.org/10.22146/jh.v28i3.22287>.

Джерела:

1. **ВТССУМ** – Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Ірпінь: ВТФ Перун, 2005. 1728 с. URL: <https://1531.slovaronline.com/BTCCSUM>
2. **ГРАК-17** – Генеральний регіонально анотований корпус української мови. URL: https://parasol.vmguest.unijena.de/grac_crystal/#dashboard?corpname=grac17
3. **СУМ** – Словник української мови в 11 томах. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D0%B4%D0%B0%D0%BC%D0%B0>
4. **Collins** – Collins Online Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com>
5. **EnTenTen21** – Corpus of the English Web. URL: <https://www.sketchengine.eu/ententen-english-corpus/>
6. **Merriam-Webster** – Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com>

References:

1. Boichuk, M.I. (2021). Konversywni ta kompozytni modeli tvorennia relihi-inoi leksyky v anhliiskii movi [Convergent and Composite Models of Religious Vocabulary Formation]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya Hermanistyka ta mizhkulturna komunikatsiia*. 1, 19-25. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2021-1-3>. [in Ukrainian].
2. Greshchuk, V., Greshchuk, O. (2022). Slovtovir i tekst: monohrafiia [Word Formation and Text: Monograph]. Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi nats. universytet imeni Vasylia Stefanyka. 233. [in Ukrainian].
3. Greshchuk, V. (2021). Vidantroponimnyi slovtovir u suchasni ukrainiskii movi [Anthroponymic Word Formation in Modern Ukrainian]. *Linguistic Studies*, 41, 18-24. URL: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2021.41.2>. [in Ukrainian].
4. Denysovets, I. (2022). Stanovlennia ta rozvytok terminiv na poznachennia sposobiv slovtovorennia v ukrainiskii deryvatolohii [Formation and Development of Terms for the Definition of Word Formation Methods in the Ukrainian Derivation]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 56, 4, 33-39. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-4-6>. [in Ukrainian].
5. Yenikieieva, S.M. (2011). Systema slovtovoru suchasnoi anhliiskoi movy: synerhetichnyi aspekt (na materialii novoutvoren kintsia XX – pochatku XXI stolit) [The System of Word Formation of Modern English: a Synergistic Aspect (Based on New Formations of the Late 20th – Early 21st centuries)]: Extended abstract of candidate's thesis: 10.02.04. Kyiv, 32. [in Ukrainian].
6. Kuchmenko, M., & Kozoriz, I. (2024). Shliakhy tvorennia terminiv haluzi arkhitektury ta budivnytstva v anhliiskii movi [Ways of Creating Terms in the Field of Architecture and Construction in English]. *Molodyy vcheny*, 4 (128), 60-63. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-4-128-8> [in Ukrainian]. Myzyn, T.O. (2016). Slova-kompozyty v terminolohii pidmovy heohrafi (na materialii anhliiskoi movy) [Composite Words in the Terminology of the Geography Sublanguage (Based on English)]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriya «Filolohichna»*. 61, 104-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2016_61_43 [in Ukrainian].
7. Pestushko, A.V., Honcharova, V.B. (2021). Doslidzhennia typolohii morfem v anhliiskii ta ukrainkii movakh [Research on the Typology of Morphemes in English and Ukrainian]. *Nova filolohiia*, 82, 205-209. URL: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-33>. [in Ukrainian].
8. Tokarchuk, V.A. (2021). Nominatyvne hnizdo slova *hand* / *ruka*: slovtovirnyi ta perekladatskyi aspekty [The Nominative Nest of the Word *Hand* / *Pyka*: Word Formation and Translation Aspects]. *Zakarpatski filolohichni studii / redkol.*

- I.M. Zymomria (holov. red.), M.M. Palinchak, Yu.M. Bidzilia ta in. Uzhhorod: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2, 17, 66-70. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/17/part_2/15.pdf [in Ukrainian].
9. Fetsko, I. (2015). Sufiksatsiia yak produktyvnyi sposib tvorennia terminiv muzeinoi spravy [Suffixation as a Productive Way of Coining Terms in Museum Studies]. *Visnyk Nats. un-tu «Lvivska politehnika». Seriia «Problemy ukrainskoi terminologii»*. 817, 82-86. [in Ukrainian].
 10. Altakhaineh, A.R.M. (2016). What is a compound? The main criteria for compoundhood. *ExELL (Explorations in English Language and Linguistics)*, 4 (1), 58-86. URL: <https://doi.org/10.1515/exell-2017-0007>.
 11. Bell, M.J., Ben Hedia, S., Plag, I. (2021). How morphological structure affects phonetic realisation in English compound nouns. *Morphology*. (31), 87-120. URL: <https://doi.org/10.1007/s11525-020-09346-6>.
 12. Brooks, T.L., & Cid de Garcia, D. (2015). Evidence for morphological composition in compound words using MEG. *Frontiers in Human Neuroscience*. 9. URL: <https://doi.org/10.3389/fnhum.2015.00215>.
 13. Christianto, D. (2020). Compound words in English. *LLT Journal: A Journal on Language and Language Teaching*. 23 (1), 27-36. URL: <https://doi.org/10.24071/llt.v23i1.2030>
 14. Moehkardi, R.R. (2017). Patterns and Meanings of English Words Through Word Formation Processes of Acronyms, Clipping, Compound and Blending Found in Internet-Based Media. *Humaniora*, 28, 324-338. URL: <https://doi.org/10.22146/jh.v28i3.22287>.

References:

1. **VTSSUM** – Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [The Great Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language]. Kyiv: Irpin: VTF Perun, 2005. 1728 p. URL: <https://1531.slovaronline.com/VT-SSUM> [in Ukrainian].
2. **GRAC-17** – General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian, GRAC, version 17. URL: https://parasol.vmguest.unijena.de/grac_crystal/#dashboard?corpname=grac17
3. **SUM** – Slovnyk ukrayinskoi movy v 11 tomakh [Dictionary of Ukrainian in 11 volumes]. URL: <https://slovnkyk.ua/index.php?swrd=%D0%B4%D0%B0%D0%BC%D0%B0> [in Ukrainian].
4. **Collins** – Collins Online Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com>
5. **EnTenTen21** – Corpus of the English Web. URL: <https://www.sketchengine.eu/ententen-english-corpus/>
6. **Merriam-Webster** – Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com>

Yaroslava Hryhoshkina

COMPOUNDS WITH VIP TO DENOTE A PERSON IN UKRAINIAN AND ENGLISH: A COMPARATIVE ASPECT

A comparative analysis of the *VIP* compounds semantics in Ukrainian and English has revealed common and distinctive features. Names related to socio-economic status, profession and family relations are prevailing in both languages, while other semantic types (general, preferences, etc.) differ significantly. The obtained results demonstrate the relevant role of socio-economic factors in the formation and functioning of such words in the media discourse. Compounds with the seme 'age' turned out to be rare for Ukrainian (they do not exist in the English linguistic space, as well as names with a local seme). Among the general and collective names, the most

frequent is the Ukrainian lexeme *VIP-person*, which confirms its high popularity in the media discourse (according to the data of the language corpora). At the same time, synonymous names (e.g., *VIP-person*) are rare. Ukrainian family names for people rank third in terms of frequency of use, which confirms the significance of family relationship in the lives of successful Ukrainians.

The study of derivatives with the *VIP* lexeme (based on GRAC-17 language corpus) demonstrates their diversity and expressive richness. In addition to neutral names, there are stylistically marked lexical items in Ukrainian: ironic (*VIP-poor man*, *VIP-body*), affectionate (*VIP-daughter*, *VIP-children*), which means the active use of the abbreviation *VIP* to create images and express attitudes towards certain social groups.

The study conducted on enTenTen21 corpus showed that spelling is not always a reliable indicator for distinguishing between compounds and phrases in English. Compounds with initial abbreviations (e.g. *VIP*) are characterised by a tendency to spell their components separately, without the grapheme «hyphen», which makes it difficult to assign them to a particular lexico-grammatical category.

The analysis of the nouns of the lexoco-semantic group 'Name of a person' revealed that a language plays an active role in the construction of social reality. The high frequency of names based on socio-economic features (especially *VIP-guest* 'VIP-guest', *VIP-client* 'VIP-client') indicates the prestige of this status in the modern Ukrainian society. In contrast to Ukrainian, English demonstrates a more distinctive tendency to use polite forms of address in the context of commercial services. The lexeme *VIP-gentleman* is remarkable since it reflects the peculiarities of communicative strategies of English speakers.

Key words: compound, VIP, grapheme, abbreviation, semantics, functional load, media discourse.

Отримано: 24.10.2024 р.